

Kriza međunarodnih odnosa – studija slučaja: Hrvatska i Slovenija – granica u Istri

TATJANA TOMAIĆ

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Pula, Pula,
Republika Hrvatska

Rubna područja novonastalih država često su predmet teritorijalne pretenzije druge, susjedne države. Spor koji se sada vodi između Hrvatske i Slovenije, kao i presedan zbog načina na koji Slovenija, država članica EU, uvjetuje Hrvatsku i blokira otvaranje i završavanje pristupnih pregovora i time usporava integraciju Hrvatske u prostor modernog europskog civilizacijskog ustroja, kompleksan je proces koji se mora proučiti interdisciplinarno, s aspekta područja humanističkih i društvenih znanosti, uvažavajući političke procese koji su u zadnja dva desetljeća oblikovali hrvatsko-slovenske odnose.

Ključne riječi: Republika Hrvatska, Republika Slovenija, granica u Istri.

Na društvene promjene početkom 1990-ih u Hrvatskoj utjecali su procesi uspostave nacionalnih država na prostorima Istočne Europe koji su zaokružili kako kulturnu tako i političku integraciju u sveobuhvatne ljudske i europske standarde, stvarajući tako jedinstven prostor kojem pripada i naša zemlja. Istra je, kao granična periferija u geopolitičkom smislu, kao prostor prožimanja naroda i kultura, prvenstveno hrvatske, slovenske i talijanske, kroz sintezu između povijesnih procesa i društvenih odnosa razvila oblik etničke identifikacije i regionalne pripadnosti koji zahtijeva multidisciplinarna istraživanja s aspekta humanističkih i društvenih znanosti.

Kao što je slučaj u Istri, kultura nužnog suživota između triju autohtonih nacionalnih skupina – Hrvata, Slovenaca i Talijana – dovela je do naglašene zavičajne pripadnosti i unutarne solidarnosti, bilingvizma, multikulturalnosti kao nositelja vrijednosti i identifikacije i zbog toga na državnoj razini biračko tijelo kontinuirano percipira regionalnu stranku kao zaštitnicu svojih interesa u odnosu na centar državne vlasti. Istra se po procesu oblikovanja nacija i ulozi religije u njemu razlikuje od sociološke zbiljnosti prisutne u ostalim dijelovima Hrvatske, jer su tri autohtone etničke skupine u Istri – Hrvati, Slovenci i Talijani – pripadale različitim kulturnim krugovima, ali istoj religiji, katoličkoj, i zato se vjerska pripadnost nije mogla pojaviti kao najznačajnije obilježje u for-

miranju nacionalnog identiteta, nego je okosnicom nacionalnog formiranja u Istri distinktivno postao jezik, uz postojeći društveni položaj i socijalni prostor definiran na relaciji grad – selo, gdje se gradsko stanovništvo etnički identificiralo Talijanima, a seosko Hrvatima i Slovencima.¹ Teritorij Istre oduvijek je predstavljao područje susreta različitih kultura i naroda, ali i njihova sukoba radi ostvarivanja političkih interesa, osobito tijekom posljednja dva stoljeća. Danas su se na području zemljopisne Istre smjestile tri republike: Hrvatska, Slovenija i Italija.

Primarna metoda istraživanja korištena u radu je studija slučaja. Studije slučaja su strategije za odabir istraživačkih tema, a ne način i tehnika samog istraživanja koja je u praksi najčešće višemetodska. Studija slučaja, kao općenitija kategorija, istražuje analitičke konstrukte čija se važnost proteže dalje od njezinih granica, na šire područje primjene. Projekt postaje studija slučaja primjenom širih načela i fenomena te nudi zaokružen prikaz određene teme.

S obzirom na složenost problematike istraživačke teme, izvori podataka korišteni u radu obuhvaćaju rezultate istraživanja hrvatskih, slovenskih i talijanskih znanstvenika. Korišteni su podaci iz analiza hrvatskih i slovenskih povjesničara, pravnika, publicista, novinara i lingvista, kao i talijanskih sociologa. Poseban doprinos sagledavanju problematike daje *Ekspertiza hrvatsko-slovenskih odnosa* koju je Institut društvenih znanosti Ivo Pilar izradio za Hrvatski sabor 2009. godine, kao i *Bijela knjiga o granici između Republike Slovenije i Republike Hrvatske* koju su 2006. objavili Ministarstvo vanjskih poslova Slovenije i Radna skupina za granicu s Hrvatskom. U radu je korištena i dokumentacija iz Državnog arhiva u Pazinu, a kronološki su obrađene i informacije iz lokalnog dnevnog lista *Glas Istre* od studenoga 1989. do prosinca 1993. godine.²

Pregled povijesnih i socijalnih odnosa Hrvata i Slovenaca u Istri

Povijesni diskurs odnosa Hrvata i Slovenaca u Istri potrebno je sagledati od vremena Austro-Ugarske Monarhije pa sve do danas. U tom periodu važno je istaknuti razdoblje Austro-Ugarske Monarhije kada je došlo do modernizacije političkih odnosa i nacionalnog povezivanja Hrvata i Slovenaca nasuprot Talijanima koji su u to vrijeme bili uključeni u političke integracijske procese stvaranja talijanske države. Istodobno Hrvati i Slovenci u Istri žive vlastite nacionalne identifikacije i nacionalne preobrazbe naroda u modernu naciju, nacionalno-integracijske procese. Pod dvostrukim pritiskom prisilne asimilacije – germanskim, koji se očitovao u institucionalnom djelovanju, i talijanskim, koji je vladao kulturnom i gospodarskom sferom javnog života – Hrvati su najveći oslonac imali u svećenstvu koje je pružalo otpor takvim društvenim

¹ Iznimke: istroromansko područje, Liburnija (u gradovima prevladavaju Hrvati) i trokut Kopar–Motovun–Poreč (prevladavaju istro-mletački elementi).

² Građa prikupljena za magistarski rad na temu "Istarski regionalizam. Politika identiteta IDS-a od 1990.-2003."

odnosima jer istarski Hrvati nisu imali plemstvo koje je moglo na drugoj razini braniti nacionalne interese hrvatskoga naroda. Nositeljica talijanskog nacionalizma i iredentističkih težnji³ o priključenju Istre talijanskoj državi bila je Talijanska liberalna stranka koja je pobjeđivala na izborima u Istri i čiji su zastupnici zahvaljujući cenzusnom biračkom pravu činili većinu u istarskom Saboru.⁴ Markgrofovija, uspostavljena 1861. sa sjedištem u Poreču i s pokrajinskim Saborom čiji su se zastupnici birali iz četiriju kurija: trgovci, veleposjednici, gradovi i sela, pružila je mogućnost sudjelovanja u političkom životu i biskupima koji su imali virilno pravo. Talijani su bili u privilegiranom položaju u ovakvom izbornom sustavu i zbog toga su bili većina i među istarskim predstavnicima u Carevinskom vijeću bez obzira na to što su bili malobrojniji, ali kao što je poznato, u određenom razdoblju nisu bili voljni sudjelovati u radu bečkog Carevinskog vijeća (*nessunisti*).⁵

Najvažnija ličnost u procesu buđenja i pokretanja samosvijesti istarskih Hrvata o vlastitom identitetskom obilježju bio je biskup Juraj Dobrila (1812.–1882.) koji je kroz list *Naša sloga* (kontinuirano je izlazio 45 godina, od 1870. do 1915., a pokretač mu je i bio biskup Dobrila) odigrao ključnu ulogu u nacionalnoj mobilizaciji hrvatskoga naroda u seoskim sredinama i okupljanju hrvatskih elita u hrvatskom narodnom preporodu u Istri. Uz Dobrilu najistaknutiji predstavnik prve generacije hrvatskog narodnog pokreta u Istri bio je pravnik dr. Dinko Vitezić koji je od 1873. do 1891. bio jedini hrvatski zastupnik Istre u Carevinskom vijeću. U borbi protiv talijanskog iredentizma Hrvati i Slovenci se udružuju radi ostvarenja zajedničkih interesa i takvo političko povezivanje rezultira 1878. osnivanjem Slovensko-hrvatskog političkog društva koje djeluje kao politička stranka nazivana Hrvatska narodna stranka ili Hrvatsko-slovenska narodna stranka. Uslijed pritiska talijanske iredentističke politike prema Hrvatima i Slovencima u Istri politička borba Hrvata razvila se kao narodni pokret bez elemenata stranačkog nadmetanja. Najnovija znanstvena istraživanja u hrvatskoj povijesnoj znanosti pokazala su kako su se u Pokrajini Istri, u tom dijelu Monarhije, hrvatski nacionalno-integracijski proces i politička borba Hrvata za vlastita nacionalna i ljudska prava temeljili na tri bitna načela: jedinstvu hrvatskog narodnog pokreta, slozi Hrvata i Slovenaca u Pokrajini Istri i njezinoj povezanosti s drugim hrvatskim zemljama, osobito banskom Hrvatskom i Dalmacijom.⁶ Važno je istaknuti i kako se Hrvati i Slovenci udružuju u jedinstveno političko društvo s hrvatskim časopisom *Naša sloga* i slovenskim časopisom *Edinost (Sloga)* i djeluju na stvaranje Hrvatsko-slovenskog kluba zastupnika u istarskom Saboru 1884. godine. Nakon Dobriline smrti 1882., pravaška generacija Matko Laginja, Matko Mandić

³ Više o tome vidi u Dragovan ŠEPIĆ, "Talijanski iredentizam na Jadranu. Konstante i transformacije", *Časopis za suvremenu povijest*, 7/1975., br. 1, 5.-31.; Angelo VIVANTE, *Jadranski iredentizam*, Zagreb 2002.

⁴ Tihomir CIPEK, Stjepan MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina 1842.-1914.*, Zagreb 2006., 29.

⁵ Nevio ŠETIĆ, Marino MANIN, "Od sredine XIX. st. do raspada Austro-Ugarske", *Istarska enciklopedija*, Zagreb 2005., 630.

⁶ N. ŠETIĆ, *Razgovori*, Zagreb 2009., 14.

i Vjekoslav Spinčić preuzima vodstvo hrvatskog pokreta i vođenje časopisa *Nasa sloga*. Između ostalog, njihov politički rad imao je za cilj "buditi i širiti narodnu svijest među Hrvatima i Slovencima u Istri te braniti i promicati njihove političke, prosvjetne i gospodarske probitke i prava u svakoj struci javnoga života".⁷ Formalno i sustavno suprotstavljanje i pružanje otpora talijanizaciji Istre donosi rezultate, pa Beč dopušta ravnopravnost hrvatskog i slovenskog jezika u odnosu na talijanski, što pridonosi jačanju nacionalnih identiteta Hrvata i Slovenaca. Na prijelazu stoljeća Spinčić i Laginja vodili su žestoku političku kampanju za uvođenje općeg i tajnog prava glasa, tj. jedan čovjek – jedan glas, što je 1907. primijenjeno na izborima za Carevinsko vijeće.⁸ Kao rezultat tih procesa 1907. u izborima za Carevinsko vijeće od pet zastupnika izabrana su tri kandidata iz Hrvatsko-slovenske stranke.⁹ Istodobno je rastao i broj hrvatskih zastupnika u istarskom Saboru.¹⁰ Inicijativa za povezivanje na političkom planu dolazila je od Slovenaca, a motivacija je bila potreba za saveznikom. Potkraj XIX. st. slovenski katolički narodnjaci poput dr. Ivana Šusteršiča i dr. Janeza E. Kreka zagovarali su savez s Hrvatima i ujedinjenje s njima zato što Slovenci sami nisu imali političku težinu, dok bi zajedno s Hrvatima u Austro-Ugarskoj Monarhiji predstavljali snagu jednaku Mađarima. Krek u tom ujedinjenju vidi spas i budućnost za oba naroda.¹¹ Zbližavanje Hrvata i Slovenaca na katoličkoj osnovi početkom XX. st. pokreće Slovenac Antun Mahnič, biskup u hrvatskoj biskupiji na Krku.¹² Postavši biskup 1896. godine, Mahnič se zalaže za obranu glagoljice i 1903. počinje izdavati časopis *Hrvatska straža* oko kojeg organizira katolički politički pokret i hrvatske intelektualce. Vjerujući duboko u nacionalno-integracijsku snagu katoličanstva, Mahnič je zastupao mišljenje da, budući da je narod u Hrvatskoj većinom katolički, takva veza katoličanstva i hrvatstva vodi samo još većem jedinstvu.¹³ Nakon Prvoga svjetskog rata i talijanske okupacije Istre, Hrvati i Slovenci na nasilnu asimilaciju reaguju još čvršćim povezivanjem nego u doba Austrije, zbijanjem redova i zanemarivanjem kulturnih razlika kao i organiziranjem zajedničkog otpora. Nakon propasti Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine, u razdoblju talijanske vlasti u Istri i vladavine fašističkog režima, Hrvati i Slovenci nisu mogli javno politički djelovati niti isticati nacionalna obilježja te oni kao narodi službeno više ne postoje.¹⁴ U takvim uvjetima već početkom 20-ih godina XX. st. izrasla je

⁷ T. CIPEK, Josip VRANDEČIĆ, *Hrestomatija liberalnih ideja u Hrvatskoj*, Zagreb 2004., 216.

⁸ Više o tome vidi u D. ŠEPIĆ, "O procesu integracije Hrvatske nacije u Istri", *Društveni razvoj u Hrvatskoj od 16. do početka 20. stoljeća*, 1981., 251.-281.

⁹ Boris BANOVAČ, "Etničnost i regionalizam u Istri", *Migracijske teme*, 12/1996., br. 4, 270.

¹⁰ T. CIPEK, J. VRANDEČIĆ, *Hrestomatija liberalnih ideja u Hrvatskoj*, 216.

¹¹ Petar ROGULJA, "Dr. Janez Krek", *Pilar* 7-8, Zagreb 2009., 209.

¹² Jure KRIŠTO, "Od slavenstva do jugoslavenstva: suradnja hrvatskih i slovenskih krugova u Katoličkom pokretu", *Pilar* 7-8, Zagreb 2009., 111.

¹³ Više o tome vidi u Andrej RAHTEN, *Savezništva i diobe – Razvoj slovensko-hrvatskih odnosa u Habsburškoj Monarhiji 1848.-1918.*, Zagreb 2008.; Marko ZAJC, *Gdje slovensko prestaje, a hrvatsko počinje*, Zagreb 2008.

¹⁴ Petar STRČIĆ, "O nekim nacionalno-političkim pitanjima hrvatske Istre u XIX i XX stoljeću", *Acta Historiae I.*, Kopar – Milje 1993., 128.

antifašistička borba i narodni otpor Hrvata i Slovenaca kojima se poslije pridružio i dio talijanskog naroda u Istri. Dinamika socijalne promocije kao i mehanizmi kontrole etničke pripadnosti i identifikacije pridonijeli su procesima nacionalne integracije Hrvata i Slovenaca i njihovu ostvarivanju u zajedničkoj federalnoj državi nakon sloma fašističkog sustava.

Odlukom Okružnog NOO-a za Istru iz 1943. te potvrdom te odluke od strane ZAVNOH-a i Predsjedništva AVNOJ-a Istra je naposljetku državno-pravno integrirana u ukupni hrvatski prostor (ali i slovenski prostor) i otvorio se put međunarodnog priznanja. "Točka 1. u Odluci ZAVNOH-a od 20. rujna 1943., kojom su se proglasili 'ništetnim svi ugovori, paktovi i konvencije, koje su razne velikosrpske vlade sklopile s Italijom, a kojima su Istra, Rijeka, Zadar, Lošinj, Cres i Lastovo i ostali kvarnerski otoci predani Italiji' bila je nespretno sročena. Da su ti ugovori zaista bili ništetni to bi značilo da oni nisu imali pravnog učinka od njihova nastanka."¹⁵ Punovažnost tih odluka predstavljala bi aneksiju dijela teritorija Italije, a aneksija nije dopuštena po modernom međunarodnom pravu ni u ratu, ni u miru, niti u slučaju kada predstavlja volju određenog naroda za samoodređenjem. Te su odluke bile izraz težnje hrvatskoga naroda u Istri priključenju Hrvatskoj i osuda predratne vlade Kraljevine Jugoslavije jer ih je prepustila Italiji. AVNOJ je na svojem 2. zasjedanju 29. studenoga 1943. u Jajcu potvrdio i legalizirao odluku ZAVNOH-a i Vrhovnog Plenuma Osvobodilne fronte Slovenije.¹⁶ Takva odluka AVNOJ-a o jednostranom prekidu međunarodnog ugovora imala je samo unutarnji pravni učinak, bez obzira na to što je AVNOJ već bio priznati međunarodni čimbenik, jer je konačnu odluku mogla donijeti jedino međunarodna konferencija ili novi bilateralni ugovor između Jugoslavije i Italije. Promjene granica između država rezultat su pobjede u ratu koja se pravno definira putem mirovnog ugovora cesijom ili ustupom. Talijanska se vlast u tim krajevima više nije obnavljala, dok je Njemačka u talijanskim, hrvatskim i slovenskim krajevima organizirala privremenu vlast i administrativno-teritorijalne jedinice operativne zone "Adriatisches Kuestenland" koja je nakon kapitulacije Italije 1943. godine bila bez učinka na ustrojena područja. Tenkovske jedinice IV JA ušle su u Trst 1. svibnja 1945. godine, dok su Rijeka i Istra do 7. svibnja 1945. bile u potpunosti pod kontrolom JA i civilnih vlasti.¹⁷ Tek sporazumom potpisanim u Beogradu 9. lipnja 1945. godine anglo-američki saveznici i Jugoslavija podijelili su Julijsku Veneciju na dvije okupacijske zone: Zonu "A" koja je obuhvaćala Trst i širu okolicu te Pulu s užom okolicom, i Zonu "B" koju je činila Istra bez Pule i Trsta. Rješenje sukoba nije moglo proći bez međunarodne arbitraže, pa je temeljem odluka Vijeća ministara vanjskih poslova u Trst početkom ožujka 1946. doputovala Međusaveznička komisija za razgraničenje između Jugoslavije i

¹⁵ Vladimir Đuro DEGAN, "Spor o granicama sa Slovenijom", *Zbornik radova "Pazinski memorijal" XXII-XXIV* (dalje: *Pazinski memorijal*), Pazin 1995., 328.

¹⁶ Odlukom o vraćanju svih hrvatskih i slovenskih krajeva koji su međunarodno-pravno ili silom došli pod talijansku upravu.

¹⁷ Mario MIKOLIĆ, "Diplomatska i politička aktivnost za razgraničenje i diobu teritorija između Hrvatske i Italije poslije drugog svjetskog rata" (tema savjetničkog ispita), 11. Dostupno na: http://www.mvpei.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/mikolic_mario.pdf.

Italije u kojoj je bilo 17 diplomata i eksperata iz Sovjetskog Saveza, Francuske, Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država, uz pratnju mnogobrojnih novinara. Komisija je mjesec dana obilazila mjesta u Istri, primala izaslanstva i svjedočanstva stanovništva, kao i svećenstva koje je manifestiralo svoju volju za pripajanjem Jugoslaviji. Francuski prijedlog za razgraničenje, koji je granicu postavio na rijeci Mirni i Italiji prepuštao Kanalsku dolinu, Benešku Sloveniju, Goricu, Trst, Koparštinu i Bujštinu, usvojen je na 3. zasjedanju Vijeća ministara vanjskih poslova u Parizu 2. srpnja 1946. godine, čime je Jugoslavija dobila teritorij istočno od francuske crte, dok se teritorij zapadno od te crte podijelio na dva dijela: Kanalska dolina i teritoriji Devina, Tržič i Gorica pripali su Italiji, a dio teritorija koji se proteže od Sv. Ivana prema Trstu, tršćanske općine i dio Istre do rijeke Mirne stvorio je "Slobodni teritorij Trsta" (STT) podijeljen na Zonu "A" i Zonu "B". Zona "A" (Trst s okolicom) ostaje i dalje pod anglo-američkom upravom, a zona "B" (Koparština i Bujština) pod jugoslavenskom sve dok se ne izabere guverner STT-a koji je trebao biti naizmjenično predstavnik talijanske odnosno jugoslavenske vlade.¹⁸ Mirovna konferencija u Parizu 9. listopada 1946. potvrdila je prijedlog glasanjem izaslanstava 21 države (prihvaćen je običnom većinom). Mirovni ugovor između Jugoslavije i Italije sklopljen u Parizu 10. veljače 1947. priključio je te krajeve matici domovini tek stupanjem na snagu 15. rujna 1947. godine.

Uslijed dugogodišnje napetosti koja je rezultirala krizom u odnosima između Jugoslavije i Italije 1953. godine koncentriranjem vojnih snaga na graničnim područjima, počeli su diplomatski pregovori koji su za Jugoslaviju završili prihvaćanjem kompromisa ponuđenog od strane Britanaca i Amerikanaca u iznosu od 25 milijuna dolara i velike količine pšenice koja je bila nužno potrebna.¹⁹ Londonski memorandum o suglasnosti od 5. listopada 1954. priključuje područje bivše Zone "B" STT-a do rijeke Mirne bivšoj Jugoslaviji, na čijem je području vojnu upravu privremeno i imala tadašnja JNA u očekivanju spomenute odluke o sudbini STT-a. Zona "A" STT-a priključena je Italiji, a postojeća granica između zona postala je državna granica s malom korekcijom u korist Jugoslavije. Ugovor o zajedničkoj granici između dviju država potpisali su ministri vanjskih poslova Jugoslavije Miloš Minić i Italije Mariano Rumor 10. studenoga 1975. u Osimu²⁰ (stupio je na snagu 3. travnja 1977. godine).

Unatoč tome što su međurepubličke granice u Istri stavljene u drugi plan, sredinom 1945., kao posljedica sporazuma između Oblasnog NOO-a u Labinu i Pokrajinskog NOO-a u Ajdovščini, došlo je do privremenog uređenja hrvatsko-slovenske granice u Istri pri kojem je sedamnaest hrvatskih sela (prema jezičnim, povijesnim i etničkim mjerilima) pripalo Sloveniji. To su sela Topolovac, Gradina, Pregra, Črnica, Golac, Poljane, Skadanjščina, Skarad, Podgrad, Račice, Podbiže, Obrov, Pasjak, Rupe, Šapjane, Brdce i Velo Brdo. Iako se radi-

¹⁸ *Isto*, 17.

¹⁹ Saveznici su znali da je Jugoslavija u dugovima kao i da od Rezolucije Informbiroa nema više podršku moćnog Sovjetskog Saveza.

²⁰ Provizorij iz Memoranduma ozakonjen je kao stalan, a granične korekcije za Hrvatsku, 11,3 km² u korist Jugoslavije, provedene su u prethodnom krugu.

lo o privremenom razgraničenju, u nekim su selima odmah uvedene i slovenske škole, što ukazuje na jasne namjere slovenizacije.²¹ Prvi je na prisvajanje hrvatskoga teritorija reagirao svećenik Božo Milanović koji je angažirao geografa Nikolu Žica te jezikoslovca i geografa Josipa Ribarića da sastave elaborat koji je tiskan u listopadu 1946. pod nazivom "Hrvatsko-slovenska granica u Istri" u kojem su, koristeći povijesne, vjerske, jezične i gospodarsko-prometne spoznaje, dvojica znanstvenika dokazala da je riječ o hrvatskih selima i time prikazala neopravdanost pomicanja hrvatsko-slovenske etničke granice u Istri. Hrvatskoj su 1951. vraćena sela Gradina, Črnica, Pregara, Rupa, Šapjane, Pasjak i Brdce. Hrvatski je sabor 15. prosinca 1955. na XXV. sjednici Republičkog vijeća donio "Odluku o promjeni granica između NR Hrvatske i NR Slovenije" u kojoj stoji da se iz sastava Narodne Republike Hrvatske izdvajaju sela Abitanti, Belvedur, Brezovica, Gradina, Koromači – Boškini, Močungi, Pregara i Sirči, koja se nalaze u općini Buje, kotar Pula, i pripajaju se Narodnoj Republici Sloveniji kada odluku potvrdi Savezna Narodna skupština.²² No u praksi se Sloveniji priključilo još 13 sela: Sv. Šimun (Brežani), Brežinari, Krstija, Reparac, Buželi, Tuniši, Pavlići, Rosići, Stara Mandrija, Kaline, Jarkari, Škrili i Dugobrdo.²³ Tome treba dodati već prije priključeni Topolovac sa selima Žrnovac, Hrvoji i Dragonja. Može se dakle govoriti o ukupno 25 sela. Postavlja se pitanje što je utjecalo na Hrvatski sabor da se odrekne hrvatskih sela nakon dugogodišnjeg dokazivanja njihova hrvatskog identiteta. Odgovor koji se nameće je "drugarski" dogovor partijskog vrha Hrvatske i Slovenije za stabilnost Federacije potkrijepljen odlukom većine stanovnika dotičnih sela koji su se prilikom komunalnog preuređenja 1955. između ponuđenih kotareva Buje, Buzet i Kopar izjasnili za kotar Kopar zbog nade i obećanja u bolji život u gospodarski razvijenijem Koprju, ne shvaćajući pritom posljedice svoje odluke na nacionalnu cjelovitost Hrvatske.²⁴ Hrvatsko svećenstvo reagiralo je na odluku Hrvatskog sabora slanjem "Spomenice" Predsjedništvu Skupštine u Beogradu, u kojoj se ponavljaju dokazi o hrvatskome identitetu dotičnih sela i traži od Savezne skupštine da se utvrdi stvarno stanje u selima prije konačne odluke.²⁵ Savezna je skupština 28. ožujka 1956. potvrdila odluku Hrvatskoga sabora.

Službena uporaba hrvatskog jezika u crkvi, u tri kapelanije južno od Dragonje – Pregara, Gradina i Topolovac – unatoč velikim naporima hrvatskog

²¹ Stipan TROGRLIĆ, "Hrvatsko-slovenska granica i Katolička crkva u Istri (1945.-1977.)", *Studija Ekspertiza hrvatsko-slovenskih odnosa* (dalje: *Studija*), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 2009., 95.

²² *Isto*, 99.

²³ Branimir CRLJENKO, "Hrvatska Istra – njene sjeverne i zapadne granice", *Rovinjski obzori*, 40/2003., br. 1.

²⁴ S. TROGRLIĆ, *n. dj.*, 99.

²⁵ U "Spomenici" se iznose teze iz Žic-Ribarićeva Elaborata o hrvatsko-slovenskoj etničkoj granici u Istri. Monsignor Božo Milanović sintetizirao je teze iz Elaborata i načinio kartu granične podjele dotične zone u Istri. Josip Šestan, prvi predsjednik Oblasnog odbora Jedinствene narodnooslobodilačke fronte za Istru i potpredsjednik Hrvatskog sabora smatrao je da svećenici u Istri rade protiv naroda i vlasti jer je narod slobodnom voljom izabrao Kopar. Tako je "Spomenica" u Hrvatskom saboru shvaćena i prezentirana od strane komunista kao dokaz samovolje hrvatskoga svećenstva i njihov otpor volji naroda.

svećenstva izgubljena je bulom pape Pavla VI. *Prioribus saeculi* od 17. listopada 1977., kada su dotične kapelanije postale sastavni dio novoosnovane Koparske biskupije, slijedeći stoljetnu vatikansku politiku da se crkvene granice poklapaju s državnima, u ovom slučaju s republičkim granicama Hrvatske i Slovenije. Značajan je dio teksta papinske bule koji se odnosi na dio župe Kaštel i sela Mlini, Škudelin, Bužin i Škrilje, koja su se oduvijek cijelim upravnim prostorom nalazila unutar Hrvatske, u kojem jasno kaže: "... Napokon, Porečkoj biskupiji pripajamo, odvajajući ih od biskupija kojima sada pripadaju, one dijelove Tršćanske i Koparske biskupije, koje se nalaze unutar međa Socijalističke Republike Hrvatske u Jugoslaviji, a povjerena su na upravljanje-do volje Svete Stolice-Časnom bratu Dragutinu Nežić, biskupu Porečkom i Pulskom. Pošto su određene ove promjene, svi se dijelovi biskupskih područja, o kojima je riječ, odjednom i konačno tako crkvenopravno spajaju, da se međe tih crkvenih područja uvijek poklapaju s granicama Talijanske Republike s jedne strane i Jugoslavenske Republike s druge strane, a unutar te države s međama Slovenije i Hrvatske."²⁶ Bula je stupila na snagu 8. siječnja 1978. godine, a na svečani je način izvršena i proslavljena u porečkoj Eufrazijevoj bazilici 8. i 9. travnja 1978. godine.²⁷

U međunarodnoj praksi u dokazivanju položaja granične crte u različitim povijesnim razdobljima jedino službene karte, nastale od ovlaštenog organa državne uprave, mogu imati snagu dokaza.²⁸ U hrvatsko-slovenskom razgraničenju u području rijeke Dragonje problem oko identificiranja granične crte proizlazi iz regulacije i promjene toka Dragonje nastale prilikom nekoliko regulacijskih zahvata. Dragonja je prvi put regulirana 1904. i 1905. godine, u vrijeme Druge austrijske uprave (1813.-1918.), kada je iskopan kanal Sv. Odorika zbog čestih poplava u donjem toku rijeke.²⁹ Hrvatsko-slovenska granica na Dragonji ustanovljena je prvi put 1944. na sastanku predstavnika hrvatskog i slovenskog partizanskog pokreta na Maliji, koji prihvaćaju kao crtu razgraničenja tok rijeke Dragonje koja se u donjem toku shvaća i kao etnička granica Slovenaca.³⁰ Tada je u skladu s dogovorom između hrvatskoga predstavnika Andrije Babića i slovenskoga predstavnika Milana Gučeka-Javora granica između kotareva Buje i Kopar postavljena na rijeci Dragonji.

²⁶ Prijevod teksta s latinskog originala preuzet je iz originalne hrvatske prijevodne verzije kava je čitana na svečanosti izvršenja bule u Poreču, 9. travnja 1978. godine, čiji je tekst prenesen u separatu, KANA, travanj 1978., pod nazivom *Istarska crkva jedna*, 5.-6.

²⁷ Mario SOŠIĆ, "Crkvene granice u Istri; Neosporno svjedočanstvo hrvatske granice na kanalu Sv. Odorika", *Hrvatsko slovo*, listopad 2004.

²⁸ Mirela ALTIĆ, "Hrvatsko-slovenska granica u Istri na službenim kartama i planovima, s posebnim osvrtom na regulaciju rijeke Dragonje", *Studija*, 73.

²⁹ U donjem toku Dragonja je preusmjerena (u razdoblju od 1951. do 1954.) u umjetno korito potoka Sv. Odorika koji se nalazi južno od starog korita rijeke Dragonje. Tom regulacijom promjena kopnene republičke granice između Hrvatske i Slovenije obuhvaća površinu od 390 ha (gubitak hrvatskog teritorija u korist Slovenije), mijenjajući time ušće Dragonje i crtu morskog razgraničenja Piranskog zaljeva/Savudrijske vale.

³⁰ Originalni dokument čuva se u Arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja u Ljubljani, f. 542/VI, poročilo OOOF za Sloven. Istro od 10. 2. 1944.

Granica koja prati prirodni tok Dragonje zadržana je i nakon oslobođenja 1945. godine. Nakon učestalih poplava, u razdoblju od 1951. do 1954. obavljani su radovi na regulaciji donjeg toka Dragonje, gdje se proširilo i produbilo stari kanal Sv. Odorika koji je s vremenom preuzeo funkciju glavnog toka, dok stari tok Dragonje nakon tih intervencija odvodi vodu potoka Valdeniga ili Drnica. Razlog je to zašto se s vremenom kanal Sv. Odorika počeo nazivati Dragonjom, dok se prirodni tok Dragonje nazvao Stara Dragonja. Prijeporno je stoga što se misli kada se tvrdi da je granica između Hrvatske i Slovenije na rijeci Dragonji: je li na kanalu Sv. Odorika ili na prirodnom koritu Dragonje? Pomicanje granice s prirodnog toka rijeke Dragonje na kanal Sv. Odorika prilikom utvrđivanja granica 1954. godine, nakon ukidanja STT-a Londonskim memorandumom, vjerojatno je uzrokovano tek dovršenom regulacijom Dragonje nakon koje kanal Sv. Odorika preuzima većinu vode rijeke Dragonje.³¹ Ta je promjena unesena i na zemljopisne karte, ali je suprotna međunarodnom pravu po kojem, neovisno o regulaciji, granica ostaje na prirodnom koritu rijeke. Međunarodno pravo kaže da "kada rijeka odjednom i naglo promijeni svoj tok, granica ostaje na njenom starom koritu".³² U slučaju Dragonje granica je nakon regulacije toka 1954. godine, sukladno načelima međunarodnoga prava, trebala ostati na prvobitnom, prirodnom toku.

Granice katastarskih općina u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije koje su vrijedile od 1818. pa do sredine 1950-ih nemaju nikakvo značenje za određivanje državnih granica danas jer u vrijeme prve katastarske izmjere u Istri nisu postojale ni državne ni republičke granice, pa to ne može biti kriterij za utvrđivanje granične crte. Od 1945. do 1954. Dragonja je granica između kotareva Kopar – Slovenija i Buje – Hrvatska koji su u sastavu STT-a. Tek 1954. godine, nakon ukidanja STT-a, dolazi do usklađivanja granica katastarskih općina Kaštel i Piran kada je stvorena nova katastarska općina Piran III koja je obuhvaćala prostor između sjeverne granice katastarske općine Kaštel na jugu i kanala Sv. Odorika na sjeveru, a koja je od 1992. sastavni dio katastarske općine Kaštel.³³ Katastarski se to područje nalazilo pod jurisdikcijom hrvatskih vlasti, pa ne može biti predmet graničnog prijepora jer je integralni dio Republike Hrvatske (RH).

Etnička granica i jezik

Prema austrijskom popisu stanovništva iz 1910. godine, koji obuhvaća stavku *govornog jezika* koja se rabila za procjenjivanje nacionalnog sastava, ve-

³¹ Zbivanja na granici u Istri (izneseno u "Kronologija događaja na granici na moru i na kopnu u Istri od 1947. do 2004.", *Zbornik radova Slovensko-Hrvaška meja v Istri*, Portorož, 21. februar 1998. – Ljubljana, 1. september 2004., Ljubljana 2005., 77.) za godinu 1954. navode samo da u Jugoslaviji nije bilo granica na moru između republika, ne spominjući pritom promjenu kopnene republičke granice koja je regulacijom rijeke Dragonje Sloveniju uvećala za 390 ha.

³² M. ALTIĆ, *n. dj.*, 80.

³³ *Isto*, 82.

činu na razini Pokrajine Istre sačinjavali su govornici hrvatskoga jezika, slijede govornici talijanskog, a oko 14% korisnika slovenskog uporabnog jezika ograničeno je u nekoliko općina u unutrašnjosti sjevernog dijela Pokrajine. Po tom je popisu u gradu Piranu od 7 397 stanovnika samo njih 7 rabilo slovenski kao uporabni jezik, dok je ostatak katastarske općine Piran imao 5 048 stanovnika od kojih je njih 778 upotrebljavalo slovenski, što je od ukupno 12 445 stanovnika njih 785 ili nešto više od 6 posto. U priobalnim katastarskim općinama (Kaštel, Savudrija, Umag, Lovrečica, Brtonigla i Novigrad) između Dragonje i Mirne bilo je 436 Slovenaca na 10 282 stanovnika ili nešto više od 4%, dok je u istom popisu iz 1910. u priobalnim katastarskim općinama današnje Republike Slovenije (RS) (Lazaret, Škofije, Valdoltra, Kopar, Piran i Izola) zabilježen 4 741 korisnik slovenskog jezika na 36 390 stanovnika ili 13 posto.³⁴ Narodnosni sastav Istre iz 1910. godine pokazuje da je od 264 836 stanovnika Istre broj korisnika hrvatskoga jezika 47,7% ili 126 478 Hrvata, dok je korisnika slovenskog jezika 3,8% ili 10 254 Slovenaca.³⁵

Znanstveni doprinos utvrđivanju etničkih granica sažela je knjiga *Pregled slavenskih govora u Istri* iz 1930. godine profesora južnoslavenske filologije na Krakovskom sveučilištu Mieczysława Maleckog, koju je objavila Poljska akademija znanosti. Prema znanstvenim metodama tada važeće lingvističke geografije Malecki je klasificirao sve važeće skupine govora i dijalekata u Istri vođen isključivo kriterijima znanstvenoga rada i znanstvenih činjenica. U toj je knjizi ostavljeno za naše vrijeme važno svjedočanstvo dokle sežu govornici hrvatskoga, a dokle slovenskoga jezika i dokle je hrvatska, a dokle slovenska Istra. Malecki u trećem poglavlju knjige, u kojem su pod naslovom "Čakavska skupina" obrađeni čakavski govori, i u četvrtom poglavlju u kojem je članak "Jezična slovensko-hrvatska granica", izrijekom tvrdi da se granica između hrvatskog i slovenskog jezika u Istri proteže "od ušća Dragonje u more duž rijeke u istočnom pravcu sve do Trebeše, a odatle ravno do Rakitovca," da su na prostoru gornje Mirne "sjeverne hrvatske granične točke Kaštel, Merišće, Skoruš, Brič, Topolovac, Gradina, Pregara, Črnica, Brest", da je sjeverna Ćićarija čakavski kraj, da na "hrvatskoj strani ostaju Jelovice i Skadanščina", da su "sjeverne hrvatske granične točke: Obrov, Poljane, Račice, Starod, Pasjak, Šapjane, Rupa, Lipa u Klana; sva mjesta koja su smještena sjeverno od linije koju određuju spomenute točke spadaju u slovensko jezično područje". Knjiga *Pregled slavenskih govora u Istri* prvenstveno je pokazala slavenski karakter Istre,³⁶ što je imalo šire značenje prije 80 godina, u vrijeme kada hrvatsko-

³⁴ M. MANIN, S. MATKOVIĆ, "Iskrivljuju povijest da bi dobili izlaz na more" (<http://www.dnevnik/vijesti/hrvatska/Iskrivljuju-povijest-kako-bi-dobili-izlaz-na-otvoreno>).

³⁵ Mladen KLEMENČIĆ, Vesna KUŠAR, Željka RICHTER, "Promjene narodnosnog sastava Istre. Prostorna analiza popisnih podataka 1880-1991.", *Društvena istraživanja*, Zagreb, 6-7, god. 2., br. 4-5, 624.

³⁶ Više o tome vidi u Mate HRASTE, *Govori jugozapadne Istre*, Zagreb 1966.; Mirko DEANOVIĆ, *Istroromanske studije*, Zagreb 1955.; Josip RIBARIĆ, *Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri*, Beograd 1940.; Matteo Giulio BARTOLI, Giuseppe VIDOSSO, *Alle porte orientali d'Italia. Dialetti e lingue della Venezia Giulia (Friuli e Istria) e stratificazioni linguistiche in Istria*, Torino 1945.

slovenska granica nije još nikoga zanimala.³⁷ Peter Kozler, pravnik, političar i geograf koji je prvi prikazao sve slovenske zemlje na jednom zemljovidu, 1854. godine u Beču objavljuje *Kratek slovenski zemljepis in pregled politične in pravosodne razdelitve Ilirskoga kraljestva in Štajerskega vojvodstva* u kojem opis slovensko-hrvatske granice započinje na moru: “Kod Pirana počinje granica slovensko-hrvatskoga narječja i proteže se dolinom Dragonje ili Rukava prema brdima i selima Topolovac i Sorčeg, zatim između Rakitovca i Zazida, Jelovica i Podgorja, Golca i Obrova, Poljana i Novog Grada kroz Pasjak i Jelšane dok se ne spoji s kranjskom granicom i zajedno s njom prolazi kroz Prezid do Osivničke župe.” Prema Kozleru Hrvati žive i u Jelovicama, Golcima i Poljanama, što znači da njegova etnička granica u tom dijelu Istre ide nešto sjevernije od današnje državne granice.³⁸ Slovenski profesor Simon Rutar u svojoj knjizi *Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra* (Ljubljana 1896., 65.) tvrdi da ima hrvatskih sela (gdje se govori hrvatski) na sjevernoj strani rijeke Dragonje.³⁹ Stavovi slovenske historiografije nedvojbeno potvrđuju istraživanja profesora Maleckog pa tako Milko Kos, slovenski historičar, u svojoj raspravi *O starejši slovenski kolonizaciji u Istri* (izdala Slovenska akademija znanosti i umjetnosti, Ljubljana 1950., 67.) iznosi tvrdnju da se jezik pučanstva sjeverno od Dragonje “oštro razlikuje od čakavsko-štokavskog dijalekta Hrvatov južno od Rokave- Dragonje.”⁴⁰

Slom komunizma i raspad Jugoslavije – slovenske granične težnje

Kao odgovor na velikosrpski projekt potkraj 80-ih i početkom 90-ih pojavili su se u Hrvatskoj i Sloveniji nacionalni pokreti, ubrzavajući tako proces raspada komunističke stranke koji je rezultirao napuštanjem hrvatskih, slovenskih, makedonskih i bosansko-hercegovačkih komunista 14. izvanrednog kongresa Saveza komunista Jugoslavije 22. siječnja 1990. godine. Nakon toga počela je otvorena konfrontacija između saveznih tijela vlasti i bivše Jugoslavenske narodne armije s Hrvatskom i Slovenijom koje su optuživane za razbijanje federacije, uslijed čega su se u Hrvatskoj i Sloveniji ubrzano razvijali

³⁷ *Rovinjki obzori*, god. XIV., 43/2005., broj 1, 80.

³⁸ M. ZAJC, *n. dj.*, 111.

³⁹ Značajna kartografija i publicirani radovi: Lucien TESNIÈRE, *Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène*, dodano u *Les formes du duel en slovène*, Pariz 1925.; Fran RAMOVŠ, *Dialektološka karta slovenskega jezika*, Ljubljana 1931.; Petar SKOK, *Dolazak Slavena na Mediteran*, Split 1934.; Norberto KREBS, “Densità e aumento della popolazione nell'Istria e in Trieste”, *Archeografo Triestino*, Trst 1905., III SERIE – VOL. II (= XXX), articolo N. 526., 69.-93.; *Istra, the right and the duties of Italy*, brošura, Roma 1920.; *Bollettino dell'Atlante linguistico italiano II*, 1935., 29., 30.; Josef SCHRIJNEN, *Essai de bibliographie de géographie linguistique générale*, Nijmegen 1933.; Aleksandar BELIĆ, “Apozicija, apozitiv i srodne pojave u slovenskoj rečenici / L'apposition, l'appositif et les faits apparentés dans la proposition slave”, zbirka odgovora na pitanja / réponses aux questions u *Međunarodni kongres slavista (III) (slovenskih filologa)*, Beograd 1939., 69.-71. ili 90. i 91.; Carlo BATTISTI, “Istria alloglotta”, *L'Italia dialettale IX*, 1933., 136.-171.

⁴⁰ B. CRLJENKO, *n. dj.*

demokratski procesi koji su vodili višestranačju. Proces legalizacije političkih stranaka u Hrvatskoj počeo je 5. veljače 1990. kada je registrirano osam političkih stranaka u Republičkom sekretarijatu za pravosuđe i upravu.⁴¹ Godine 1990. održani su u Hrvatskoj (22. travnja) i Sloveniji (8. travnja) prvi povijesni višestranački izbori na kojima su komunisti izgubili vlast. Nakon niza neuspjelih pregovora o zajedničkoj budućnosti u bivšoj federaciji i raspisivanja referenduma o neovisnosti svojih država, Hrvatska i Slovenija proglasile su odlukama Hrvatskog sabora i Skupštine Slovenije od 25. lipnja 1991. neovisnost Hrvatske i Slovenije i time izmijenile granice u Europi. Na Brijunima je 7. srpnja 1991. uz posredovanje EZ donesena Deklaracija o mirnom rješavanju jugoslavenske krize kojom su obje države suspendirale neovisnost za tri mjeseca, čime se 8. listopada 1991. smatra stvarnim datumom sukcesije država koje su se odmah i međusobno priznale.

U nepunih godinu dana od proglašenja neovisnosti Hrvatske i Slovenije ostvareno je petnaest susreta na razini ekspertnih radnih grupa vladinih izaslanstava i postignuti su temelji za suradnju dviju država i rješavanje otvorenih problema u svezi s graničnim pitanjima. Hrvatska javnost i politika od 1991. bile su prvenstveno zaokupljene srpskom okupacijom Hrvatske i Domovinskim ratom, zbog čega se otvorenim pitanjima sa Slovenijom nije pridavala velika pozornost jer je obrana od agresora i oslobođenje privremeno okupiranih područja bilo pitanje opstanka hrvatske države, a dijelom i zato što je Hrvatska sa Slovenijom imala tradicionalno dobre odnose. Slovenski političari pitanje granica u Istri već gotovo dva desetljeća iskorištavaju za vlastitu promidžbu ističući (političku) važnost često ponavljanih zahtjeva. Kako nije bilo ozbiljnog odziva hrvatske javnosti i politike, slovenska ih je javnost prihvatila kao realne i ostvarive u političkom natjecanju – tko će tražiti i dobiti više u odnosima s Hrvatskom. Od samog raspada bivše države, pojednostavljeno govoreći, najveći slovenski interes bio je zaštita ogromnog slovenskog vlasništva u Hrvatskoj, dok je najveći hrvatski interes bio što lakši prolaz preko Slovenije u Europu. U svezi s tim potpisana su dva sporazuma, Sporazum o pograničnom prometu i suradnji 1997. (koji je Slovenija ratificirala tek 2001.) i Ugovor o uređenju imovinsko-pravnih odnosa iz 1999. godine. Kroz cijelo razdoblje neuspjelih pregovora između Republike Hrvatske i Republike Slovenije događaju se incidenti u Piranskom zaljevu/Savudrijskoj vali, nesporazumi i nespretnosti u rješavanju spora kao i neodmjerene izjave slovenskih političara koje su dodatno potencirale sukobe. Zaštićeni ekološki-ribolovni pojas (ZERP) proglašen je Odlukom Hrvatskoga sabora od 3. listopada 2003. godine. Sukladno saborskoj Odluci, pravni režim Zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa RH započeo se primjenjivati 3. listopada 2004. i isprva se nije primjenjivao na brodove koji plove pod zastavom država članica Europske Unije (EU). Hrvatski je sabor 15. prosinca 2006. izmijenio svoju raniju odluku te je primjena pravnog režima ZERP-a za države članice EU započela 1. siječnja 2008. godine. Prihvaćajući izvještaj Vlade Republike Hrvatske i potvrđujući da je strateški interes

⁴¹ Miljenko BREKALO, *Suverenitet Republike Hrvatske 1990.-1998.*, Osijek 2009., 92. i 14.

Republike Hrvatske pristupanje u članstvo EU, Hrvatski je sabor 13. ožujka 2008. donio odluku kojom se ZERP privremeno neće primjenjivati na države članice Europske Unije od 15. ožujka 2008. do iznalaženja zajedničkog dogovora u europskom duhu i suradnji. Kao odgovor na hrvatski ZERP slovenski parlament 4. listopada 2005. proglašava slovensku ekološku zonu i epikontinentalni pojas koji se prostire hrvatskim teritorijalnim vodama i na području hrvatskog ZERP-a. Stupanjem na snagu hrvatskog zakona o ZERP-u 1. siječnja 2008. godine, Slovenija koristi svoje predsjedavanje EU-om za blokadu pristupnih pregovora Hrvatske, što uvjetuje hrvatsko odustajanje od provođenja ZERP-a 13. ožujka, nakon čega je deblokiran pregovarački proces. Slovenija je ponovno započela s blokadom hrvatskih pristupnih pregovora u listopadu 2008. godine uz obrazloženje da Hrvatska svojim dokumentima dostavljenim tijelima EU-a u okviru pristupnog postupka prejudicira međusobnu granicu na kopnu i moru. Najprije je na pristupnoj konferenciji 30. listopada 2008. blokirala otvaranje četiriju i zatvaranje jednog poglavlja, a do sljedeće pristupne konferencije 19. prosinca 2008. broj blokiranih poglavlja narastao je na deset. Tijekom češkog predsjedanja u prvoj polovici 2009. godine, kada prvi put otkad su otvoreni pregovori nije održana nijedna pristupna konferencija, broj blokiranih poglavlja spremnih za otvaranje narastao je na devet, a za zatvaranje na pet. Hrvatska premijerka Jadranka Kosor i slovenski premijer Borut Pahor 11. rujna 2009. dogovaraju deblokadu hrvatskih pristupnih pregovora i rješavanje graničnog spora pred arbitražnim sudom, Hrvatski sabor daje 2. studenoga 2009. Vladi odobrenje za potpisivanje te 4. studenoga 2009. Hrvatska i Slovenija potpisuju u Stockholmu arbitražni sporazum koji je Hrvatski sabor ratificirao 20. studenoga 2009. godine. Tek 6. lipnja 2010., podržavanjem referendumu o arbitražnom sporazumu, Slovenija deblokira hrvatske pristupne pregovore, čime se otvaraju preostala tri pregovaračka poglavlja. Hrvatska je 30. lipnja 2011. u Bruxellesu na trinaestom sastanku Međuvladine konferencije o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj Uniji na ministarskoj razini zatvorila pregovore u posljednja četiri poglavlja: 8. Tržišno natjecanje, 23. Pravo suđe i temeljna prava, 33. Financijske i proračunske odredbe te 35. Ostala pitanja. Time je zatvoreno svih 35 poglavlja te su formalno okončani pregovori za pristupanje Republike Hrvatske Europskoj Uniji.⁴²

Hrvatsko-slovenski odnosi u proteklom su razdoblju bili konkurentski, što se vidi i iz slučajeva kada su slovenska ekonomska nadmoć i promišljeno ulaganje u infrastrukturu omogućili da se mještani u pograničnim naseljima u Istri egzistencijalno vežu za RS. Stvarajući sporna područja po sinkroniziranom planu djelovanja, Slovenija je potenciranje problema medijskom eksploatacijom podizala na diplomatsku razinu, pojačavajući političke tenzije, ali i izražavanje teritorijalne pretenzije (3. listopada 1994. "papirnata aneksija" četiriju zaseoka od strane slovenskog Državnog zbora).⁴³ Značajnu ulogu u procesu ojačavanja slovenske pregovaračke pozicije prema Hrvatskoj imale su

⁴² Stanje u srpnju 2011. godine.

⁴³ N. ŠETIĆ, *Istarski razgovori*, Zagreb 2003., 55.

i slovenske obavještajne institucije koje su koristile nestabilnu političku situaciju u Hrvatskoj 90-ih godina.⁴⁴ Dosadašnji neuspjeli pokušaji rješenja graničnog spora između Republike Hrvatske i Republike Slovenije jesu sporazum Drnovšek – Račan od 20. srpnja 2001., susret vlada na Brijunima 10. lipnja 2005. te sporazum hrvatskoga premijera Ive Sanadera i slovenskoga premijera Janeza Janše na Bledu 26. kolovoza 2007. godine.

Pravni aspekt razgraničenja – Piranski zaljev/Savudrijska vala

Razgraničenje između obalnih država u Tršćanskom zaljevu bilo je uređeno sve do raspada Jugoslavije i stvaranja samostalnih države Hrvatske i Slovenije. Piranski zaljev, unutar Tršćanskog zaljeva, mjesto je gdje Hrvatska i Slovenija kopneno graniče. Istočna obala zaljeva pripada Sloveniji, a zapadna Hrvatskoj, pa se njihovo razgraničenje može definirati kao mješovito zbog toga što leže bočno jedna uz drugu, u samom su zaljevu sučelice jedna drugoj, dok se na izlazu iz zaljeva nalaze bočno jedna drugoj. Relevantna je činjenica da je Piranski zaljev ekološki osjetljiv zbog male površine i dubine (manje od 15 metara gotovo u polovini zaljeva).

Piranski je zaljev kroz povijest teritorijalno uvijek pripadao jednoj državi: Veneciji, Habsburškoj Monarhiji, Italiji. Tijekom Drugoga svjetskog rata anti-fašistički oslobodilački pokret u kojem sudjeluju Hrvati i Slovenci bori se za pripojenje Istre Hrvatskoj i Sloveniji. Nakon kapitulacije Italije narodna vlast proglašava pripojenje Istre Hrvatskoj (13. rujna 1943.) i Sloveniji (16. rujna 1943.). Obje republike prihvaćale su rijeku Dragonju kao granicu, pa su tako i podijelile administrativnu vlast na tom području stvorivši jednu jedinicu s dvije općine: Buje (sa selima Bužin i Škudelin) u Hrvatskoj i Kopar u Sloveniji. Dopis o osiguranju državne granice na moru upućen Saveznom ministarstvu unutrašnjih poslova od strane načelnika slovenskog MUP-a precizno označava kopnenu granicu između RH i RS točkom u kojoj se rijeka Dragonja ulijeva u more. "Državna granica na moru dugačka je 16 nautičkih milja ili 29,6 km. Obala u dužini približno 35 km prostire se od Lazareta (državna granica s Republikom Italijom) do utoka rijeke Dragonje u more (državna granica s Hrvatskom)."⁴⁵

Osimskim sporazumom 1975. godine ugovorena je kopnena i morska granica između Italije i SFRJ, koja je u skladu s pravima o sukcesiji ugovora ključna za razgraničenje između Hrvatske i Slovenije jer takvi ugovori pravno obvezuju novonastalu državu ili države. Praksa država pri razgraničenju terito-

⁴⁴ Hrvatska je tijekom Domovinskog rata branila svoje istočne i južne granice, što je RS diplomatski i politički iskoristila jer je pozornost cijele Hrvatske, državnih institucija i građana bila usmjerena prvenstveno na oružani sukob s JNA i srpskim paravojsnim jedinicama.

⁴⁵ Dopis je sastavio Republički sekretarijat za notranje zadeve, Ljubljana, številka: 21/3-2/2-442-17/166 od 4. rujna 1985., a potpisao ga je načelnik Odelka republiškog inšpektora g. Karela Makuca. Dopis je bio upućen Zveznom sekretariatu za notarnje zadeve, Upravi za mejne zadeve, tuđe in potne listine u Beogradu.

rijalnih mora u zadnjih 70 godina ukazuje nam na to da je metoda ekvidistance primijenjena u 33 od 45 sklopljenih ugovora između država kojima obale leže sučelice (15) i država kojima se obale dodiruju (18). Stoga se može zaključiti da je pri razgraničavanju teritorijalnog mora crta sredine najčešće korištena metoda. Iako sudske odluke ne upućuju na jednu metodu kao obveznu, pokazuje se da su se sudovi često koristili rješenjima iz prakse država da bi opravdali primjenu pojedinih metoda. Međusobni odnos obala također je važan čimbenik u izboru metode, koji u slučajevima posebnih okolnosti dovodi do modificiranja ekvidistance ili primjene neke druge metode razgraničenja. U dosadašnjoj se praksi pored ekvidistance spominjalo nekoliko drugih metoda: metoda modificirane ekvidistance, metoda crte okomite na opći smjer obale, metoda paralela zemljopisnih širina ili dužina, metoda prolongacije smjera kojim se kretala zajednička kopnena granica i metoda *thalweg*.⁴⁶

Prema čl. 38. Statuta Međunarodnog suda sudske su odluke definirane kao pomoćno sredstvo za određivanje pravnih pravila. Sudska praksa pokazuje da je dodjeljivanje morskih prostora području određene države pravni postupak utemeljen isključivo na posjedovanju dotičnog obalnog područja jer je pripadnost kopna presudna činjenica za protezanje suverene vlasti nad morskim prostorima. Država ne može uspostavljati suverenu vlast nad morskim prostorima koji se neposredno ne nastavljaju na njezinu obalu.⁴⁷ Prvo načelo prava mora da kopno dominira morem znači da je kopno ono koje daje obalnoj državi pravo na morske vode koje oplakuju njezine obale i ono je primjenjivo na sva razgraničenja morskih prostora.⁴⁸ Izvori međunarodnog prava koji reguliraju razgraničenje teritorijalnog mora ugovorna su pravila sadržana u dvije konvencije: Konvenciji o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu iz 1958. i Konvenciji o pravu mora iz 1982. godine.

U slučaju Hrvatske i Slovenije, koje su obje ratificirale sukcesiju tih konvencija i njihove su stranke, prevagu ima Konvencija o pravu mora, točnije čl. 2. i 15. koji su mjerodavni u konkretnom slučaju. Članak 2. određuje pravni položaj teritorijalnog mora i određuje da svakoj državi pripada pojas ispred njezine obale, vezujući morski prostor uz suverenost nad kopnenim područjem, i time daje pravni okvir za provođenje razgraničenja. Članak 15. regulira samu metodu razgraničenja teritorijalnog mora između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče. "Kad obale dviju država leže sučelice ili međusobno graniče, nijedna od tih država nije ovlaštena, ako među njima nema suprotnog sporazuma, proširiti svoje teritorijalno more preko crte sredine, kojoj je svaka točka jednako udaljena od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora svake od tih država. Ova se odredba, međutim, ne primjenjuje u slučaju gdje je zbog historijskog naslova ili drugih

⁴⁶ U pravu mora označava glavni put prema zadanoj točki.

⁴⁷ Kristian TURKALJ, *Piranski zaljev – Razgraničenje teritorijalnog mora između Hrvatske i Slovenije*, Organizator, Zagreb 2001., 79.

⁴⁸ V. Đ. DEGAN, "Spor o granicama sa Slovenijom", *Pazinski memorijal*, 336.

posebnih okolnosti potrebno razgraničiti teritorijalna mora dviju država na drukčiji način.”⁴⁹

Pregovori o granici

Hrvatsko-slovenski pregovori o graničnim pitanjima počeli su nakon osamostaljenja Hrvatske i Slovenije 25. lipnja 1991. godine. Dvije države složile su se da nijedna nema teritorijalnih pretenzija prema drugoj, da granice na moru nisu bile utvrđene pa se moraju odrediti u skladu s međunarodnim pravom, a da je osnova za kopnene granice stanje između Hrvatske i Slovenije na dan 25. lipnja 1991. godine. Najznačajniji usvojeni dokumenti u pregovorima su sljedeći: 29. listopada 1991. Slovenija je uručila Hrvatskoj Nacrt sporazuma o zajedničkoj granici gdje granica ide donjim tokom rijeke Dragonje (kanalom Sv. Odorika) i teče sredinom Piranskog zaljeva do talijanske granice; 27. ožujka 1992. Slovenija je uručila novi Nacrt sporazuma o granici u kojem je granica južno od Dragonje i po kojem bi Sloveniji pripala sela Mlini, Škudelini, Bužin i Škrilje; Hrvatska u srpnju 1992. dostavlja Sloveniji Prijedlog sporazuma o granici u kojem predlaže granicu koju je naslijedila iz 1954. nakon podjele Slobodnog teritorija Trsta, tj. zatrpani tok Dragonje (kanal Sv. Jerolima); slovenski je parlament 7. travnja 1993. usvojio Memorandum o Piranskom zaljevu kojim se Slovenija zauzima za cjelovitost Piranskog zaljeva pod slovenskim suverenitetom i za teritorijalni izlaz Slovenije do otvorenog mora; 25. svibnja 1993. Hrvatska predlaže granicu na osnovi prvog slovenskog prijedloga, na Dragonji i kanalu Sv. Odorika, a na moru razgraničenje primjenom crte sredine; ekspertna skupina Državne komisije za granice u travnju 1994. zauzima stav da su iscrpljene sve mogućnosti za usuglašavanje stavova; 28. srpnja 1997. u Ljubljani je sklopljen Sporazum između Republike Hrvatske i Republike Slovenije o pograničnom prometu i suradnji kojim je ugovoreno pravo ribarenja za slovenske ribare u teritorijalnom moru RH sve do 45° 10', što predstavlja područje koje zauzima četverostruku površinu mora u odnosu prema cjelokupnom slovenskom teritorijalnom moru.⁵⁰

Slovenija u Memorandumu iz travnja 1997. izjavljuje da granicu na moru tek treba odrediti, ali odbacuje primjenu kriterija crte sredine jer tvrdi da je imala jurisdikciju i obnašala vlast u Piranskom zaljevu u bivšoj Jugoslaviji, kao i da je takvo stanje zatečeno pri proglašavanju neovisnosti obiju država 25. lipnja 1991., i stoga zahtijeva primjenu načela uti possidetis (“kako posjedujete”).⁵¹ Slovenija naglašava da “nije bila samo čuvar akvatorija Piranskog zaljeva u smislu nadzora policijskih organa već je sve vrijeme gospodarski

⁴⁹ “Konvencija UN-a o pravu mora”, *Narodne novine* (dalje: *NN*), dodatak: Međunarodni ugovori (dalje: *MU*), broj 9 od 20. lipnja 2000., članak 15. Razgraničenje teritorijalnog mora između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče.

⁵⁰ K. TURKALJ, *n. dj.*, 91.

⁵¹ *Pravni leksikon*, Zagreb 2007., 1724.

upravljala zaljevom...⁵² Republika Slovenija zastupa također stajalište da je potrebno uvažavati načelo pravednosti i posebnih okolnosti jer RS spada u skupinu geografski zaknutih država i radi se o stjecanju prirodnih izvora za preživljavanje slovenskoga naroda. Stoga RS smatra potrebnim povući granicu s Hrvatskom tako da se teritorijalno more Slovenije dotiče s otvorenim morem. Prvi slovenski zahtjev za suverenosti nad cijelim Piranskim zaljevom kao primjera sui generis Slovenija temelji na isključivom uvažavanju s povijesnog naslova i drugih posebnih okolnosti i zahtijeva uporabu načela *uti possidetis*.⁵³ Drugi zahtjev Slovenije je za izravnim pristupom otvorenom moru. U svezi s prvim zahtjevom RS za suverenosti nad cijelim Piranskim zaljevom važno je objasniti razliku između triju vrsta zaljeva: pravnih zaljeva, povijesnih zaljeva i zaljeva kojima obale pripadaju dvjema ili većem broju država. Iz postojeće prakse zaljevi kojima obale pripadaju dvjema ili većem broju država ne mogu biti tretirani ni kao pravni ni kao povijesni zaljevi. Zaljev Fonseca jedini je primjer povijesnog zaljeva čije obale ne pripadaju samo jednoj državi (vode zaljeva u zajedničkoj su vlasti triju obalnih država – Nikaragve, Salvadora i Hondurasa – s izuzećem 3 nautičke milje koje pripadaju svakoj od obalnih država). Pozivanje na povijesni naslov i posebne okolnosti (čl. 15. Konvencije iz 1982.), ako je opravdano, moglo bi imati svoj učinak na neprimjenjivanje crte sredine, ali nikako na oduzimanje obalnoj državi njezinih prava na teritorijalno more sadržanih i zajamčenih u međunarodnom pravu, stoga se zahtjevi slovenske strane ne mogu definirati drugačije nego kao teritorijalna pretenzija.

Po odredbi običajnog i ugovornog prava svaka obalna država ima pravo na teritorijalno more, pa i Hrvatska kao obalna država Piranskog zaljeva ima pravo na teritorijalno more u samom zaljevu. Međunarodno običajno pravo ne podržava zahtjev za isključivom suverenosti jedne države nad zaljevom na čijim je obalama više država, a analiza međunarodne prakse ne otkriva nijedan takav slučaj. Time je zahtjev Slovenije za cjelovitošću Piranskog zaljeva u suprotnosti s pravilima međunarodnog prava.⁵⁴ Smisao načela *uti possidetis* jest pretvaranje bivših republičkih, administrativnih granica u državne granice, pa da bi se to načelo moglo primijeniti na konkretni slučaj, morala bi u trenutku stjecanja neovisnosti postojati takva administrativna granica koja bi se tada pretvorila u državnu. No Slovenija u uvodu Memoranduma navodi da njezina granica na moru s Republikom Hrvatskom, u okviru pravnog poretka SFRJ, nikada nije bila određena i da je potrebno granicu na moru tek odrediti. Primjenjivost načela *uti possidetis* bila bi umjesna kad obje države ne bi tvrdile da granica u Piranskom zaljevu nije postojala. Ako granica nije postojala, onda je dokazivanje obnašanja faktičke vlasti radi primjene načela *uti possidetis*, koje je time neprimjenjivo, samim time nepotrebno. Kako obje države imaju

⁵² K. TURKALJ, *n. dj.*, 95.

⁵³ Načelo *uti possidetis juris* govori o načinu uređenja granica između država nakon njihova osamostaljenja. To nije pronalaženje granica prema stvarnom posjedu u sadašnjosti, nego se kao granica države uzima upravna granica koja je postojala između bivših upravnih jedinica u času kada su te jedinice postale neovisne države.

⁵⁴ K. TURKALJ, *n. dj.*, 107.

čvrste dokaze da su provodile faktičnu vlast u zaljevu, načelo uti possidetis osporava slovenski zahtjev za suverenosti nad cijelim Piranskim zaljevom. Memorandum se temelji na pogrešnom tumačenju načela uti possidetis koje je izvan okvira određenih međunarodnim pravom.⁵⁵ Premda Hrvatska i Slovenija tvrde da republičke granice nisu bile određene, postoje pokazatelji da su se točno znali dosezi vlasti svake od republika na moru. To se odnosi na granicu pomorskih sektora Uprave za notranje zadeve (UNZ) Koper i Općinskog sekretarijata unutrašnjih poslova (OSUP) Buje koja je išla crtom sredine od ušća rijeke Dragonje do dodirne točke na granici bivše SFRJ i Italije.⁵⁶ Hrvatska je i u bivšoj državi izvršavala svoje državne ovlasti na svojoj polovici Piranskog zaljeva, što znači da su crtu sredine kao funkciju granične crte suglasno prihvaćale i Hrvatska i Slovenija. To potvrđuje slučaj od 8. lipnja 1988., kada su prilikom zajedničke patrole Jugoslavenska ratna mornarica i slovenski patrolni čamac M-44 zatekli u krivolovu talijanski brod "Pantera Prima" zapadno od crte sredine Piranskog zaljeva, u hrvatskim teritorijalnim vodama, o čemu postoji i videozapis, i priveli ga u policijsku postaju u Umagu. O poštivanju crte sredine svjedoči i činjenica da je prilikom nasukanog talijanskog tankera "Nono Ugo" u sportskoj luci Alberi, s hrvatske strane zaljeva, čitavu intervenciju odsukavanja vodila Lučka kapetanija Pula.

Ugovorom o pograničnom prometu i suradnji iz 1997. između Hrvatske i Slovenije osigurano je "preživljavanje slovenske nacije"⁵⁷ i osigurani su interesi Slovenije, čime je slovenskim ribarima omogućeno ribarenje i u velikom prostoru izvan zaljeva. Slovensko temeljenje zahtjeva za suverenosti nad cijelim Piranskim zaljevom temeljem ribolovnih prava stoga je neosnovano. Nepovoljan geografski položaj ne daje Sloveniji pravo tražiti posebno pravo prilikom utvrđivanja granica na moru. Središnji dio Jadrana ima status otvorenog mora te Slovenija ima slobodu ribarenja koja ne ovisi ni o kakvom teritorijalnom koridoru. Konvencija o pravu mora iz 1982. u čl. 87., st. 1., navodi da svaka država, obalna ili neobalna, ima pravo na slobodu ribolova i pravo na neškodljiv prolazak (čl. 17. Konvencije o pravu mora) prijevoza ulovljene ribe. Slovenski zahtjev za uspostavom teritorijalnog koridora interesno je nepotreban i pravno neutemeljen.

Republika Slovenija kontinuirano se poziva na načelo pravičnosti,⁵⁸ dok je u pravnom smislu riječ o školskom primjeru promašene pasivne legitimacije.⁵⁹

---

⁵⁵ *Isto*, 126.

⁵⁶ *Isto*, 126.

⁵⁷ *Isto*, 123.

⁵⁸ Davor VIDAS, *Hrvatsko-slovensko razgraničenje: Međunarodno pravo je crta ispod koje se ne ide*, Zagreb 2009., 71.

⁵⁹ Građanskopravna legitimacija (lat. *legitimatō ad causam*) – stvarna legitimacija, svojstvo određene osobe da bude sudionik određenog građanskopravnog odnosa i da joj iz tog odnosa pripada određeno građanskopravno ovlaštenje ili je tereti određena obveza. To je pravni položaj stranke u postupku kojoj pripada materijalnoopravno ovlaštenje (aktivna legitimacija) ili pravni položaj stranke (pasivna legitimacija) prema kojoj je usmjereno materijalnoopravno ovlaštenje aktivno legitimirane stranke. Kad nema procesne legitimacije za vođenje parnice, tužba se odba-

Jedan od jamaca stabilnosti međunarodnog poretka je odlučivanje Međunarodnog suda koji sporove o razgraničenju među državama provodi na temelju prava koje u sebi uključuje i pravičnost. Načelo pravičnosti podrazumijeva pravilnu primjenu prava i treba ga razlikovati od *ex aequo et bono*, pravičnosti koja se nalazi izvan prava i čija je primjena dopuštena u međunarodnom pravu samo u slučajevima kada postoji sporazum stranaka (čl. 38., st. 2. Statuta Međunarodnog suda). Pravičnost konačnog rezultata provjerava se testom proporcionalnosti koji izračunava je li omjer dodijeljenog morskog prostora svakoj državi proporcionalan omjeru dužina njezinih obala.⁶⁰

Slovenski stavovi predstavljeni u *Bijeloj knjizi o granici između Republike Slovenije i Republike Hrvatske* definirani su kao smjernice koje nastoje dovesti do zadovoljavajućeg ishoda za Sloveniju. Pozivanje na navedene dokumente u *Bijeloj knjizi* nema pravnu osnovu, kao npr. slovensko prisvajanje Zakona o obalnom moru i epikontinentalnom pojasu SFRJ (*Službeni list SFRJ*, br. 49./87.) u svrhu dokazivanja da je Piranski zaljev imao status unutrašnjih voda.⁶¹ Uz pretpostavku da se to odnosi na čl. 3. dotičnog Zakona koji jedini definira unutrašnje vode, gdje je jasno da se navedeni članak u cijelosti odnosi na cjelovitost suvereniteta bivše države i njezinih morskih prostora, Slovenija nastavlja još jedno u nizu pogrešnih tumačenja i iskrivljenih interpretacija zakona, kako međunarodnih tako i bivše države. Ne poznajemo, u praksi federacija država, određivanje preciznih morskih granica između njihovih članica. U pravilu sve federacije za sebe zadržavaju nadležnost provođenja državne vlasti u morskim prostorima. Tako je prema čl. 281., točka 10., posljednjeg Ustava SFRJ iz 1974. Federacija bila za sebe zadržala pravo da preko saveznih organa "uređuje režim obalnog mora koji je od interesa za međunarodne odnose SFRJ ... te način korištenja pravima koja Jugoslavija ima u epikontinentalnom pojasu i na otvorenom moru...".⁶² Obalna država ima pravo sve vode nekog zaljeva smatrati svojim unutrašnjim morskim vodama tek ako uživa suverenitet nad svim njegovim obalama, uključujući ulaz u taj zaljev.⁶³ To potvrđuje čl. 7. Ženevske konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu iz 1958. i u istom sadržaju čl. 10. Konvencije UN-a o pravu mora iz 1982. godine.⁶⁴

cuje, a kad nema građanskopravne legitimacije, tužba se odbija. Marta VIDA KOVIĆ MUKIĆ, *Opći pravni rječnik*, Zagreb 2006., 259.

⁶⁰ K. TURKALJ, *n. dj.*, 139.

⁶¹ "Piranski zaljev – Osnove za stajalište Slovenije", *Bijela knjiga o granici između Republike Slovenije i Republike Hrvatske*, Ministarstvo vanjskih poslova RS – Radna skupina za granicu sa Hrvatskom, Ljubljana 2006., 8.

⁶² V. Đ. DEGAN, "Spor o granicama sa Slovenijom – Pravni domašaj historijskih argumenata", *Pazinski memorijal*, 338.

⁶³ To je potvrdio čl. 3. Pravila o definiciji i režimu teritorijalnog mora od 31. 3. 1894. te čl. 3. Nacrta pravila o teritorijalnom moru od 28. 8. 1928., što ih je bio usvojio Institut za Međunarodno pravo. Cf., *Résolutions de L'Institut de Droit international 1873-1956*, Bâle 1957., pp. 121-122., et 124.

⁶⁴ V. Đ. DEGAN, "Spor o granicama sa Slovenijom – Pravni domašaj historijskih argumenata", *Pazinski memorijal*, 337.

Doista je zabluda Slovenije da joj pravo na kontakt s otvorenim morem osiguravaju Osimski sporazumi koji definiraju i morsku granicu s Italijom od kopna do otvorenog mora. Hrvatska i Slovenija su nasljednice tog sporazuma koji ne osigurava Sloveniji pomorski kontakt s otvorenim morem kao ni Hrvatskoj kopneni kontakt s Italijom.

Sustav usmjerene i odvojene plovidbe u sjevernom Jadranu, u primjeni od 1. prosinca 2004., usvojen je u Međunarodnoj pomorskoj organizaciji u odnosu na crtu razgraničenja na moru prema Osimskom ugovoru. Po tom sporazumu svi brodovi dolaze u luke Kopar i Trst preko teritorijalnog mora Hrvatske, a na povratku, do izlaza u otvoreno more, plove kroz teritorijalno more Italije. Unatoč slovenskim tvrdnjama o lošim posljedicama za gospodarski razvoj luke Kopar bez pristupa otvorenom moru, pretovar tereta u toj luci u kontinuiranom je porastu. Luka Kopar bilježi u 2006. godini 14 milijuna tona tereta, što je za gotovo 5 milijuna tona više od prometa te luke 2001. godine, a sadašnji je promet trostruko veći nego 1990. (5 milijuna tona tereta), kada je Slovenija bila u sastavu Jugoslavije i navodno imala "teritorijalni izlaz na otvoreno more".

Stajalište Republike Hrvatske jasno je izraženo u tri stavka Deklaracije o stanju međudržavnih odnosa Republike Hrvatske i Republike Slovenije iz 1999. koju je usvojio Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora. Deklaracija nudi četiri osnove nužne za razgraničenje sa Slovenijom: a) Sporazum o pograničnom prometu i suradnji dobar je okvir za zadovoljenje interesa stanovništva u pograničnom području; b) ekvidistanca je metoda koju treba primijeniti na razgraničenje; c) za privremeno rješenje također je mjerodavna crta sredine i d) rješavanje sporova treba provesti pravnim sredstvima.⁶⁵

Pozivanje na posebne okolnosti u praksi ne znači napuštanje metode ekvidistance, nego u pravilu modificiranje radi pravične podjele koja se ne bi postigla čistom primjenom ekvidistance. Navodno povijesno pravo stečeno prije 8. listopada 1991. na koje se poziva Slovenija pravno je neosnovano jer prije tog datuma, poput Hrvatske, ona nije bila suverena i samostalna država.⁶⁶

Po Konvenciji UN-a o pravu mora, koja danas obvezuje 156 država svijeta, uključujući i Sloveniju, država može proglasiti teritorijalno more samo na udaljenosti 12 nautičkih milja (nm) od kopna. Udaljenost od najistaknutije slovenske kopnene granice (rt Madona) do najbliže točke otvorenog mora iznosi 15,5 nm. Sloveniji bi trebalo odobrenje od 155 država stranaka Konvencije koje bi se trebale usuglasiti da se teritorijalno more može protezati i izvan 12 nm, što je nedovoljno jer ta odredba Konvencije o najviše 12 milja sadrži običajno pravo koje obvezuje sve zemlje svijeta.⁶⁷ Najbliža točka udaljena 12 nm od otvorenog mora jest rt Donja Savudrija na kojemu je smješten najstariji hrvatski svjetionik iz 1818. godine i koji je pod nespornom hrvatskom suverenosti.

⁶⁵ K. TURKALJ, *n. dj.*, 134.

⁶⁶ V. Đ. DEGAN, "Spor o granicama sa Slovenijom – Pravni domašaj historijskih argumenata", *Pazinski memorijal*, 338.

⁶⁷ D. VIDAS, *n. dj.*, 60.

Sloveniju je na putu prema izravnom teritorijalnom izlazu na otvoreno more zaustavilo međunarodno pravo, a ne Hrvatska. Konvencija o pravu mora iz 1982. jamči zemljama bez dodira s otvorenim morem (nazvane državama u nepovoljnom geografskom položaju), u koje spada i Slovenija, neškodljiv prolaz do otvorenog mora. U svijetu ima tridesetak takvih država (gotovo sve zemlje Baltičkog mora), što pokazuje da takav status u praksi ne predstavlja problem. U međunarodnoj praksi sličan geografski položaj dviju država nalazimo u slučaju Izraela i Jordana, koji su Ugovorom iz 1996. razgraničili teritorijalno more primjenjujući metodu ekvidistance iako je Izrael, koji se nalazi unutar Akabskog zaljeva, ograničen prolaskom kroz teritorijalno more drugih država.

Teritorijalno je more pripadnost državnog područja i u tom smislu ono se ne može samostalno steći ni posebno ustupiti drugoj državi. Obalna država ne može se uzdržati od provođenja vlasti na tom području jer, osim prava, ona tu i ima dužnosti.⁶⁸ Ako bilo koji subjekt međunarodnog prava jednoj obalnoj državi poriče pravo koje joj pripada temeljem čl. 2. Konvencije 82 u pojasu mora pred njezinom obalom, tada se time suprotstavlja pozitivnom međunarodnom pravu. Takav je stav povreda međunarodnog prava jer nije poznat slučaj da su dvije države derogirale najstariju normu prava mora koja se poštivala kao norma općeg običajnog međunarodnog prava. Izložene činjenice pokazuju da postoje *jus cogens*⁶⁹ norme u suvremenom međunarodnom pravu koje države, subjekti međunarodnog prava, ne mogu mijenjati svojim sporazumima bez obzira na to jesu li ili nisu stranke Konvencije 82.

Hrvatska i Slovenija potražiti će rješenje graničnog spora u postupku arbitraže koja nije u znatnoj prednosti u ekspeditivnosti u odnosu na sudske sporove pred Međunarodnim sudom u Haagu, koji u prosjeku traju dvije godine i pet mjeseci. Prema statistici Međunarodnog suda u Haagu rješavanje sporova u arbitražnim postupcima traje dvije godine i tri mjeseca. Troškove arbitraže snose same stranke, dok se troškovi postupka pred Međunarodnim sudom pokrivaju iz proračuna UN-a te stranke plaćaju samo troškove zastupanja. Prema Konvenciji UN-a o pravu mora države mogu za te sporove deklaracijom odnosno izjavom pri Tajništvu UN-a unaprijed prihvatiti nadležnost Međunarodnog suda u Haagu, Međunarodnog suda za pravo mora u Hamburgu ili dviju vrsta arbitraže. Države članice EU obvezale su se na nadležnost bilo Međunarodnog suda u Haagu bilo Međunarodnog suda za pravo mora u Hamburgu, a poneka je tom izboru dodala i arbitražu kao mogućnost. Slovenija je izabrala

⁶⁸ Vladimir IBLER, *Koliko vrijedi međunarodno pravo – Izbor članaka iz međunarodnog prava i međunarodnih odnosa*, Zagreb 2006., 340.

⁶⁹ “Članak 53. Ugovori koji su suprotni imperativnoj normi općega međunarodnog prava (*jus cogens*). Ništavni je svaki ugovor koji je u trenutku sklapanja suprotan imperativnoj normi općega međunarodnog prava. U svrhu ove Konvencije, imperativna norma općega međunarodnog prava je norma što ju je prihvatila i priznala čitava međunarodna zajednica država kao normu od koje nije dopušteno nikakvo odstupanje i koja se može izmijeniti samo novom normom općega međunarodnog prava iste prirode.” Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora iz 1969., objavljena u NN, MU, 16/1993.

isključivo arbitražu.⁷⁰ Nijedna druga članica EU nije izabrala samo arbitražu za rješavanje sporova o moru, a isključila međunarodno sudsko rješavanje.⁷¹ To je pokazatelj da je Sloveniju strah od pravednosti neovisnih odluka međunarodnih sudskih organa. Hrvatska tako nema drugih mogućnosti nego pristati na slovenski zahtjev glede načina rješavanja graničnog spora. Otvara se više nego očita sumnja, s obzirom na slovensku zapreku pravosudnom rješenju spora, gleda li Slovenija na primjenu prava kao na opasnost znajući da traži neostvarivo u pretenziji na tuđi teritorij.

Analiza

Granica na Dragonji je kroz razdoblje od 1944. do 1992. u više navrata etnički i republički premještena na štetu Hrvatske, čime je Hrvatska ostala bez 25 sela (proces slovenizacije većinskog hrvatskog stanovništva) kao i bez 390 hektara nenaseljenog područja između rijeke Dragonje i kanala Sv. Odorika. Nakon proglašenja neovisnosti novonastalih država Hrvatske i Slovenije, Republika Slovenija pokušava anektirati 113 ha, na kojima se nalaze naselja Bužin, Mlini, Škrile i Škudelin, preko slovenskog Državnog zbora 3. listopada 1994. godine. Sadašnja slovenska pretenzija obuhvaća oko 160 km² hrvatskoga teritorijalnog mora, od čega bi 50 km² trebalo biti pretvoreno u međunarodne vode, a 110 km² Hrvatska bi trebala darovati Sloveniji uz veliki fantomski gospodarski pojas od oko 350 km² koji je Slovenija proglasila 2005. godine.

Pravni aspekti Slovenije nemaju temelja u međunarodnom pravu, pa je s time u vezi Slovenija – nadajući se naklonosti i pristranosti arbitraže, a i uzdajući se u svoje članstvo u EU kao bitnu činjenicu na europskom političkom tržištu – isključila međunarodno sudsko rješavanje i odabrala isključivo arbitražu kao način rješavanja sporova o moru, deponirajući pritom deklaracije (11. listopada 2001.) Tajništvu UN-a.

Zaključak

Hrvati i Slovenci su narodi koji u svojoj višestoljetnoj praksi međususjedskog suživota nisu nikada ratovali. Stoljećima su u Istri dijelili međuovisnost i suradnju u preživljavanju i solidarnosti na putu opstanka pod raznim neblagonaklonim režimima i državama koje su pokušavale potisnuti njihov identitet i razbiti savezništvo koje ih je povezivalo. Hrvati i Slovenci u Istri jedini su narodi u Europi koji su kontinuirano gotovo sedam desetljeća oblikovali

⁷⁰ Do 2005. godine 17 država članica EU izjavilo je takve deklaracije: Austrija, Belgija, Danska, Estonija, Finska, Grčka, Italija, Latvija, Litva, Mađarska, Nizozemska, Njemačka, Portugal, Slovenija, Španjolska, Švedska i Velika Britanija. Hrvatska je u slučaju sporova na moru svojom deklaracijom pri Tajništvu UN-a u studenome 1999. izabrala nadležnost Međunarodnog suda u Haagu i Međunarodnog suda za pravo mora u Hamburgu.

⁷¹ D. VIDAS, *n. dj.*, 32.

svoju svakodnevnicu u uvjetima totalitarističkih državnih uređenja: fašističke Italije i komunističke Jugoslavije.⁷² Sve je to stvorilo dugotrajnu toleranciju u odnosima i percepciju zajedničkih političkih interesa ostvarenih u tadašnjoj Jugoslaviji koja nije poticala jačanje nacionalnih stavova pojedinih naroda. Raspad Jugoslavije potiče kako hrvatske tako i slovenske demokratske procese u stvaranju samostalne države i potrebu za utvrđivanjem granica u Istri.

Na temelju ove interdisciplinarne analize zaključujemo kako pretenzija Republike Slovenije za promjenom granica u Istri nije ni povijesno ni pravno utemeljena. Dokle god je problematika granica samo pravno pitanje rješivo međunarodnom sudskom i arbitražnom praksom, a ne metodama koje međunarodno pravo ne priznaje i ne poznaje – ucjenjivanjem i revanšizmom – dotle kriza međunarodnih odnosa između Hrvatske i Slovenije ima izgleda za pozitivno okončanje i uspostavu ravnopravnih dobrosusjedskih odnosa. Bilo kako bilo, pokušaj Republike Slovenije i njezinih političkih elita da “papirnato” prisvoje dio hrvatskoga nacionalnog područja ostat će trajno zabilježen kao nerealna težnja/ambicija u kronologiji tradicionalno dobrih hrvatsko-slovenskih odnosa.

---

⁷² Totalitarističkim režimima u Europi (nacizmu i komunizmu) bili su izloženi i Nijemci u DDR-u više od 56 godina – od dolaska Hitlera na vlast 1933. do pada Berlinskog zida 1989. godine.

SUMMARY

A CASE STUDY OF THE CRISIS OF INTERNATIONAL RELATIONS –
CROATIA AND SLOVENIA AND THEIR BORDER IN ISTRIA

The border zone of the newly formed countries is often subject to territorial claims of the other, neighboring country. The dispute now going on between Croatia and Slovenia and also the precedent for the manner in which Slovenia, a country member of the EU, provokes Croatia and obstructs the opening and closing of joining admission to negotiations and doing it, slows down the integration of Croatia in the territory of the modern European civilized system, is a complex process which has to be studied interdisciplinary, from the aspect field of humanistic and social sciences, acknowledging political processes which have, the last two decades, shaped the Croatian- Slovene relationships. The collapse of the communist system and the beginning of democratical changes of the 1990s with the disintegration of Yugoslavia resulted in the creation of independent countries like the Republic of Slovenia and the Republic of Croatia, which have assumed the rights and obligations towards the international community. The border between Croatia and Slovenia was not a matter of dispute till both countries were a part of the federal Yugoslavia. The research questions; why was the border question in Istria put as an unbridgeable obstacle in the international relationships between Croatia and Slovenia and what conditioned the Slovene request for the modification of the state borders?

Key words: Republic of Croatia, Republic of Slovenia, border in Istria